

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
QO‘QON DAVLAT UNIVERSITETI**

**“Tasdiqlayman”
Qo‘qon davlat universiteti
rektori D.Sh.Xodjayeva
30-iyun 2025-yil**

**SURDOPSIXOLOGIYA
FANNING O‘QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	100000-Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000- Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60110300 –Maxsus pedagogika (Surdopedagogika)

Fan/modul kodi SPs1404		O‘quv yili 2025-2026	Semestr 4	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Majburiy		Ta’lim tili O‘zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)		Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Surdopsixologiya	60		60	120
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o‘qitishdan maqsad – Talabalarda ruxiy va jismoniy rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar bilish jarayonlarining xususiyatlari, bunday bolalar shaxsining turli faoliyatlarda rivojlanish xususiyatlari, ruxiy jarayonlarni usul va uslubiyatlar asosida tekshirish boyicha bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishdir. Fanning vazifasi – talabalarga Surdopsixologiya nazariyasi hamda uni usullarini amaliyotda qo‘llashga o‘rgatishdan iborat. Fanning yetakchi TOP-300 xalqaro universitetlari dasturi asosida tayyorlanganligi: Surdopsixologiya fani dasturi dunyoning yetakchi oliy ta’lim muassasalaridan biri bo‘lgan Kyoln universiteti (Germaniya)ning Kognitiv nuqsonlari bo‘lgan odamlarni reabilitatsiya qilish fanining o‘quv dasturi asosida takomillashtirilgan. Mazkur universitet QS World University Rankings 2024 bo‘yicha 291- o‘rinni egallagan bo‘lib, surdopsixologiya sohasi bo‘yicha yuqori malakali ilmiy-uslubiy bazaga ega. Dasturda quyidagi asosiy jihatlar inobatga olingan: Nazariy va amaliy yondashuv uyg‘unligi - Kyoln universitetining Kognitiv nuqsonlari bo‘lgan odamlarni reabilitatsiya qilish kursida eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni korrektsiyalashning nazariyasi bilan bir qatorda, zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish amaliyoti ham keng yoritiladi. Xalqaro standartlarga muvofiqlik- Mavzuning mazmuni jismoniy va ruhiy kasalliklarda kognitiv buzilishlarning nazariy va ilmiy asoslarini hisobga olgan holda reabilitatsiya fanlarining markaziy savollariga tegishli. Tanqidiy fikirlash va tahlil ko‘nikmalarini rivojlantirish- Talabalar reabilitatsiya qilish tizimlari va jarayonlarini ilmiy jihatdan aks ettirish va tahlil qilish, tadbirlarni rejalashtirish va baholash, ularni ilmiy yordam bilan yanada rivojlantirish uchun zarur ilmiy va uslubiy bilimlarga ega bo‘ladilar.				
II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)					

II.1.Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu Surdopsixologiya fanining predmeti, maqsadi va vazifalari

Surdopsixologiya fanining maqsad va vazifalari. Surdopsixologiya fanining rivojlanish tarixi. Surdopsixologiya fanining tadqiqot usullari.

2-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ruhiy rivojlanishi qonuniyatlari.

Ruhiy rivojlanish qonuniyatlarining nazariy asoslari. Eshitishda muammosi bo'lgan bolalarning ruhiy rivojlanishidagi o'ziga xos rivojlanish qonuniyatlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning rivojlanish xususiyatlari va imkoniyatlari.

3-mavzu Go'daklik va ilk yoshdagi davrda eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ruxiy rivojlanish xususiyatlari.

Go'daklik davrining rivojlanish bosqichlari. Ilk yoshdagi (1-3 yosh) bolalarni psixologik tekshirish. Eshitishda nuqsoni bo'lgan go'daklik va ilk yoshdagi bolalarning rivojlanish bosqichlari.

4-mavzu Maktabgachayoshdagi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ruxiy rivojlanish xususiyatlari.

Maktabgacha yoshdagi ENB bolalarning umumiy rivojlanish qonuniyatlari. Maktabgacha yoshdagi bolalarning motorikasining shakillanishi. Ta'lim muassasalarida olib boriladigan mashg'ulotlar tizimi.

5-mavzu Maxsus maktab o'quvchilar tarkibi.

Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni tasniflash masalalari. Ta'lim muassasalarini tashkil etish shakillari. Maxsus maktablardagi ta'lim mazmuni.

6-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarga psixologik tavsifnoma berish.

Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarini psixologik o'rganish metodlari. To'g'ri tashxis qilishda suhbatning ahamiyati. Rasmlarni o'rganish usuli. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni psixologik o'rganish metodlari. Surdopsixologik tekshirishda alohida metodlar tasnifi: kuzatish metodi, suhbat metodi, tabiiy va laborator eksperiment, faoliyatda o'rganish metodi, anketa, test metodi va h.k. Ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarni psixologo-pedagogik o'rganish.

7-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning kognitiv xususiyatlari.

Xissiy-emosional irodaning psixologiyadagi tushunchasi. Ilmiy tadqiqotlar orqali xissiy-emosional iroda sferasining o'rganilishi. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar xissiy-emosional iroda sferasining rivojlanish xususiyatlari.

8-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilish jarayonlari rivojlanishining sog'lom tengdoshlaridan tenglik va farqlilik xususiyatlari.

Bilish jarayonlari haqida tushuncha. Bilish jarayonlarining turlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning bilish jarayonlarini shakillanishi.

9-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar idrok xususiyatlari, tekshirish metodlari, rivojlantirishning samarali usullari.

Idrok tushunchasi. Idrokning normal holatda rivojlanishi. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda idrok xususiyatlari.

10-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning diqqat xususiyatlarini tekshirish metodikasi va rivojlantirishning nazariy-amaliy asoslari.

Diqqatning psixologiyadagi tushunchasi. Diqqat xususiyatlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar diqqatining rivojlanish xususiyatlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitishda va rivojlantirishda ixtiyoriy diqqatini rivojlantirish.

11-mavzu Eshitish qobiliyati buzilgan shaxslarning xotira xususiyatlari va uni rivojlantirish ishlari.

Xotira haqida tushuncha va uning nerv fiziologik asoslari. Xotira jarayonlari va turlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning xotira xususiyatlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning xotirasini rivojlantirish yo'llari.

12-mavzu Eshitishda nuqsoni mavjud bolalarning tasavvur va uning xususiyatlari.

Tasavvur haqida umumiy tushuncha. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar tasavvur xususiyatlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilar ijodiy tasavvurining elementar shakllari haqida. Kar bola shaxsini shakllantirishda tasavvurning roli.

13-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning hayol xususiyatlari.

Hayolning psixologiyadagi tushunchasi. Hayol xususiyatlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar hayolining rivojlanish xususiyatlari.

14-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning tafakkur xususiyatlari va uni tekshirish metodikasi.

Tafakkur va uning xususiyatlari. Tafakkur turlari va shakllari. Tafakkur operatsiyalari va qonuniyatlari. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar tafakkurining rivojlanish xususiyatlari.

15-mavzu Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning tafakkur xususiyatlarini rivojlantirishning innovatsion texnologiyasi.

Vizual-samarali fikrlash. Vizual-majoziy fikrlash. Og'zaki-mantiqiy yoki kontseptual fikrlash.

Mavzu: Kognitiv buzilish shakllari - sabablari.

Jismoniy va ruhiy kasalliklarda kognitiv buzilishlarning nazariy va ilmiy asoslari va dalillarga asoslangan aralashuv. Nogironlar va surunkali kasalliklarga chalingan odamlarni har tomonlama va individual reabilitatsiya qilish.

Mavzu: Kognitiv buzilish diagnostikasi va davolash.

Nogironlar va surunkali kasalliklarga chalingan odamlarni o'z taqdirini o'zi belgilash va ijtimoiy hayotda teng ishtirok etishga ko'maklashish va kamchiliklardan qochish va ularga qarshi kurashishdir.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- 1.Surdopsixologiya fanining predmeti maqsadi, vazifalari.
2. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ruhiy rivojlanishi qonuniyatlari.
- 3.Go'daklik va ilk yoshdagi davrda eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ruxiy rivojlanish xususiyatlari.
- 4.Maktabgacha yoshdagi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ruxiy rivojlanish xususiyatlari.

- 5.Maxsus maktab o'quvchilar tarkibi
- 6.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarga psixologik tavsifnoma berish
- 7.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda sezgi xususiyatlari
- 8.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda idrok xususiyatlari
- 9.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar idrokini tekshirish metodikalari.
- 10.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning diqqat xususiyatlari
- 11.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning diqqat tekshirish metodikasi.
12. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning diqqatini rivojlantirish
- 13.Eshitish qobiliyati buzilgan shaxslarning xotira xususiyatlari
- 14.Eshitish qobiliyati buzilgan shaxslarning xotirasini rivojlantirish
- 15.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning tasavvur xususiyatlari
- 16.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning xayol xususiyatlari
- 17.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning tafakkur xususiyatlari
- 18.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning tafakkurini tekshirish.
- 19.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning tafakkurini rivojlantirish
- 20.Zaif eshituvchi bolalar nutqining oziga xosligi
- 21.Kar bolalar nutqining oziga xosligi
- 22.Kar bolalarning faoliyat xususiyatlari
- 23.Zaif eshituvchi bolalarning faoliyat xususiyatlari
- 24.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar shaxsi va shaxslararo munosabatlar xususiyatlari
- 25.Maktabgacha yoshdagi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni psixologik-pedagogik tekshirish

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

- 1.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar diqqat xususiyatlarini tekshirish boyicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash.
- 2.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar xotira xususiyatlarini tekshirish boyicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash
- 3.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar idrok xususiyatlarini tekshirish boyicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash
- 4.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar sezgi xususiyatlarini tekshirish boyicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash.
- 5.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar tafakkur xususiyatlarini tekshirish boyicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash
- 6.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar nutq xususiyatlarini tekshirish boyicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash.
7. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar psixik rivojlanishini tekshirish.
- 8.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni bilish jarayonlarini tekshirish boyicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash
- 9.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar diqqat xususiyatlarini tekshirish boyicha didaktik materiallar to'plash.
- 10.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar xotira xususiyatlarini tekshirish boyicha didaktik materiallar to'plash.

	11.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar idrok xususiyatlarini tekshirish boyicha didaktik materiallar to'plash. 12.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar sezgi xususiyatlarini tekshirish boyicha didaktik materiallar to'plash 13.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar tafakkur xususiyatlarini tekshirish boyicha didaktik materiallar to'plash. 14.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar nutq xususiyatlarini tekshirish boyicha didaktik materiallar to'plash. 15.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni bilish jarayonlarini tekshirish boyicha referat tayyorlash. 16..Maxsus maktab o'quvchilar tarkibi bilan tanishish va ularning xujjatlari o'rganish 17.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarga psixologik tavsifnoma berish 18.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda sezgi xususiyatlarini o'rganish 19.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda idrok xususiyatlarini o'rganish 20.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar idrokini tekshirish metodikalari bilan tanishish 21.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ruhiyatini o'rganish usullari. 22.Kar va zaif eshituvchi bolalarning individual-psixologik xususiyatlari 23.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning shaxs shakllanishining o'ziga xosligi. 24.Eshitishda qobiliyati buzilgan shaxslarning shaxslararo munosabat xususiyatlari 25.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning diqqat xususiyatlari. 26.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar shaxsining rivojlanish xususiyatlari. 27.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning xotira xususiyatlari. 28.Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning tafakkur xususiyatlari. 29.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning nutq xususiyatlari 30.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning idrok xususiyatlari. 31.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning sezgi xususiyatlari. 32.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ko'rgazmali-obrazli, ko'rgazmali harakat tafakkurini rivojlantirish. 33.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning emosional-iroda sferasining o'ziga xosligi. 34.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar daktil va imo-ishora nutqini psixologik asoslari. 35.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning yozma nutqni egallashini psixologik asoslari. 36.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar hayotning dastlabki yillarda rivojlanish xususiyatlari va tarbiya vazifalari. 37.Kar va zaif eshituvchi bolalarga ta'lim tarbiya berish bosqichlari. 38.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun maxsus bilimlar faoliyat vazifalari. 39.Maxsus korreksion mashg'ulotlar
--	--

	40.Maxsus didaktika haqida tushuncha 41.Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni tarbiyasi. Umumiy tarbiya, yestet tarbiya. Jismoniy tarbiya. 42.Kar va zaif eshituvchi bolalarda atrof olamni idrok yetish shakllantirish. 43.Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarga korreksion mashg'ulotlarni o'tish ko'rgazmali qurollardan foydalanish 44.Eshitishida nuqsoni bo'lgan maktabida dars xususiyatlari. Ta'lim metodlari 45.Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim mazmuni.
3.	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: - eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ruxiy jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari, ruxiy jarayonlarni tekshirish uslubiyatlari, uslubiyatlar asosida bolalar ruxiy jarayonlari, shaxs xususiyatlari kamchiliklarini aniqlab bilish, eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning shaxsiy sifatlarini o'rganish, ularga psixologik-pedagogik tavsifnoma tuzishni bilishi kerak; - talaba eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar ruxiy jarayonini o'rganish shakllari va usullarini ilmiy asoslangan holda to'g'ri tanlay olish, rivojlanishida nuqsoni mavjud bo'lgan bolalar nuqsonlarini tasniflash, maxsus adabiyotlarni tahlil etish, bolalarning ruxiy jarayonlarini o'rganish, uchun uslubiyatlar, didaktik materiallarni tanlash, bilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak; - talaba eshitishida nuqsoni bor bolalarning ruhiy rivojlanish xususiyatlarini nazariy-amaliy tahlil etish, ruxiy jarayonlarni o'rganish shakl va usullarini amalda samarali qo'llash malakalariga ega bo'lishi shart.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: ma'ruzalar; interfaol keys-stadilar; seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); guruhlarda ishlash; taqdimotlarni qilish; individual loyihalar; jamo bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Amirsaidova SH., Abidova N., Djalolova Z., Xamidova M. Maxsus psixologiya – T.: Fan va texnologiyalar, 2014. 2. Жамоа. Детский практический психолог. М: 2001. 3. Леонова С. Психолого-педагогическая коррекция. М-2004.

	4. P.Po‘latova, Z.Mamarajabova, Sh.Amirsaidova va boshqalar. Maxsus pedagogika – T.: Fan va texnologiyalar, 2014. 5. Chicherina Y. Nurkeldiyeva D. Yakubjanova D. Maxsus fanlarni o‘qitish metodikasi//Darslik, Toshkent-2014. Qo‘shimcha adabiyotlar 1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so‘zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11. 2. Головчиц.Л.- Дошкольная сурдопедагогика. М-2001. 3. Гонеев А .Основы коррекционной педагогики.- Академия, 2004. 4. Nazarova D,A.Mamarajabova Z.N. Surdopedagogika // Darslik. – Toshkent: Innovasiya-ziyo, 2019. Axborot manbaalari 1. http://www.edu.uz–O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi sayti. 2. http://www.uzedu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti. 3. http://www.president.uz – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti portali. 4. http://www.gov.uz– O‘zbekiston Respublikasi xukumati portali. 5. http://www.lex.uz– O‘zbekiston Respublikasi Qonun xujjatlari ma’lumotlar milliy bazasi sayti. 6.https://studienorientierung.uni-koeln.de/studienangebot/index_ger.html?app=true&id=410.
7.	Fan dasturi Qo‘qon davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2025 yil 30-iyundagi 1-sonli qarori bilan tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun ma’sul: L.Xayitov–Qo‘qon DU “Maxsus pedagogika“ kafedra mudiri, dotsent,p.f.b.f.d (PhD) I.Haydarov – Qo‘qon DU, Pedagogika fakulteti, “Maxsus pedagogika“ kafedra o‘qituvchisi.
9.	Taqrizchilar: M.Kodirov – TDPU “Maxsus pedagogika” fakulteti dekan o‘rinbosari, v.b dotsent, p.f.b.f.d (PhD)

